

Проблеми та напрями вдосконалення функцій цивільного законодавства

Наталія Степаненко,

*доктор філософії в галузі права,
доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» м. Київ, Україна,
e-mail: nataliasv@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-6216-2206*

Вікторія Мороз,

*студентка юридичного факультету,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» м. Київ, Україна,
e-mail: morozvo@krok.edu.ua*

Значення цивільного законодавства є фундаментальною частиною правової системи, яке регулює майнові та особисті немайнові відносини. Воно забезпечує захист прав фізичних та юридичних осіб, регулює договірні відносини, встановлює правила щодо власності, спадкування та інших сфер життя. Удосконалення цивільного законодавства сприяє стабільності правового поля, розвитку економіки та суспільного добробуту. Цивільне законодавство, цивілістична наука і практика розрізняють такі функції: регулятивну, охоронну, попереджувально-виховну, попереджувально-стимулюючу.

Цивільне законодавство, є базовим інструментом регулювання майнових і немайнових відносин, що відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності суспільних відносин. Однак, функції цивільного законодавства стикаються з низкою проблем, що знижують ефективність їх реалізації.

Реалізація регулятивної функції забезпечує врегулювання нормами цивільного права відносин власності, товарно-грошових та особистих немайнових. Так, статті ЦК України виконують регулятивну функцію, оскільки правила статей регламентують товарно-грошові відносини з приводу купівлі-продажу майна і, отже, передбачають права та обов'язки покупця і продавця, наслідки невиконання сторонами своїх обов'язків, відповідальність продавця за відсудження проданої речі у покупця. Те саме можна сказати про переважну більшість цивільно-правових норм, у яких реалізується регулятивна функція. Проблеми регулятивної функції, це нечіткість та суперечливість норм цивільного законодавства, які призводять до різного тлумачення прав та обов'язків суб'єктів [1].

Чинність охоронної функції забезпечує захист порушених суб'єктивних майнових і особистих прав. ЦК України виконує охоронну функцію, бо за її допомогою може бути відновлено майнове становище, зокрема громадянина, право власності якого на певну річ порушено внаслідок її знищення. Проблемами охоронної функції є недостатня ефективність механізмів захисту прав суб'єктів цивільного права, та проблеми виконання судових рішень у цивільних справах.

Чимало цивільно-правових норм виконують охоронну функцію, у тому числі норми, присвячені цивільно-правовим договорам: купівлі-продажу, поставці, майновому найму тощо. Цивільно-правові норми, які передбачають

охоронні позадоговірні зобов'язання, що виникають внаслідок заподіяння шкоди, безпідставного придбання чи збереження майна за рахунок коштів іншої особи, головним чином виконують охоронну функцію.

Попереджувально-виховна функція тісно пов'язана з охоронною. Попереджувально-виховний ефект досягається через інститут цивільно-правової відповідальності. Сам факт існування цивільно-правових норм про відповідальність позитивно впливає на свідомість громадян, утримуючи їх від правопорушень.

Коли ж вчинено цивільний делікт шляхом заподіяння шкоди майну громадянина або організації, то попереджувально-виховний ефект цивільно-правової відповідальності реалізується через виконання обов'язку правопорушником з відшкодування заподіяних збитків. Відчувши майновий тягар, правопорушник повинен переглянути й змінити своє негативне ставлення до прав громадян та організацій. Під впливом понесених втрат у його свідомості мають вироблятися позитивні соціально-психологічні настанови, спрямовані на додержання у майбутньому покладених на нього цивільних обов'язків. У цьому полягає виховний і попереджувальний вплив заходів цивільно-правової відповідальності. Таким уявляється механізм здійснення охоронної і попереджувально-виховної функцій цивільно-правової відповідальності. Для вдосконалення попереджувально-виховної функції цивільного законодавства необхідно створити синергетичну систему, яка об'єднуватиме зусилля держави, громадських організацій і громадян. Це передбачає постійне оновлення нормативної бази, активну правову освіту населення та ефективні механізми запобігання правопорушенням.

Попереджувально-виховна функція може здійснюватися лише щодо правопорушників, чия поведінка заслуговує на осудження. Неможливо виховувати громадян чи трудові колективи, які з погляду суб'єктивного ставлення до своєї діяльності є сумлінними і бездоганними. Якщо ж законодавець допускає цивільно-правову відповідальність незалежно від вини, то, на наш погляд, має застосовуватися не попереджувально-виховна функція, а попереджувально-стимулююча.

Її зміст полягає у стимулюванні різними цивільно-правовими засобами необхідної суспільству і державі поведінки громадян та організацій. Так, інститут деліктної підвищеної (незалежно від вини) відповідальності за заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки виконує попереджувально-стимулюючу функцію. Суть останньої - у стимулюванні зусиль власників джерел підвищеної небезпеки на їх поступове зменшення для оточуючих шляхом удосконалення технічних засобів і заходів з техніки безпеки.

Адаптація до сучасних викликів цивільного законодавства повинно враховувати нові виклики, такі як глобалізація та цифровізація розвитку нових форм власності та підприємницької діяльності. Особливо важливою є адаптація законодавства до використання електронних угод, цифрового підпису, та захисту даних в умовах розвитку інформаційних технологій [2].

Напрямами вдосконалення цивільного законодавства є систематизація та кодифікація норм, де потрібно усунути суперечності між різними законами та створити узгоджене, комплексне цивільне законодавство. Оновлення правових норм це внесення змін до кодексу для врахування сучасних економічних і соціальних реалій, включаючи норми, що регулюють цифрові права та інтелектуальну власність. Запровадження нових правових інститутів, розробка механізмів для регулювання нових видів правовідносин, таких як смарт-контракти. Також це створення нових ефективних механізмів судового захисту цивільних прав, та вдосконалення процедур виконання рішень суду.

Перспективами розвитку цивільного законодавства є реформування цивільного законодавства яке полягає у створенні більш гнучкого і адаптивного правового поля, що відповідатиме вимогам часу та забезпечить належний захист прав суб'єктів правовідносин. Це вимагає постійного аналізу ефективності чинних норм, врахування міжнародного досвіду та активної взаємодії з правозастосовними органами [3].

Отже, вдосконалення цивільного законодавства має орієнтоване на побудову гнучкої, сучасної правової системи яка здатна ефективно реагувати на нові виклики та забезпечити захист прав громадян в умовах глобалізації інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: станом на 16.01.2003 № 435-IV. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 20.11.2024)
2. Шевченко Я.М., Бошицький Ю.Л., Бабаскін А. Ю., Венецька М. В., Кучеренко І. М. Актуальні проблеми цивільного права і цивільного процесу в Україні / Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України / Ярославна Миколаївна Шевченко (відп.ред.). К., 2005. 456с.
3. Представництво у цивільному судочинстві: сучасний стан та перспективи вдосконалення правового регулювання: URL:
4. Г.О. Світлична. Представництво у цивільному судочинстві: сучасний стан та перспективи вдосконалення правового регулювання. Вісник Верховного Суду України №12, 2012. https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10327/1/Svetlichnaya_38-45.pdf (дата звернення: 20.11.2024)